

Є. В. Кудрявець,

студент, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

ЗАСАДИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПОЛІТИКИ СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ КЛАСТЕРІВ ТА ПОГЛИБЛЕНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З УКРАЇНОЮ

Y. Kudriavets,

student, Taras Shevchenko Kyiv National University, Kyiv

PRINCIPLES OF EUROPEAN INNOVATION CLUSTERS POLICY AND ENHANCE COOPERATION WITH UKRAINE

Дана робота розглядає основи європейської кластерної політики. Розглядаються основні організації в Європі, що займаються кластерною політикою. Проведено аналіз практики формування інноваційних кластерів Німеччини, Франції, Польщі. Узагальнено риси європейської політики кластеризації. Виділено основні сфери взаємодії України та Європейського союзу в рамках реалізації кластерної політики. Виділено основні форми участі Європейського союзу в рамках реалізації української кластерної політики.

This article examines the foundations of European cluster policy. It describes the main organizations in Europe, which dealing with cluster policy. The analysis of the practice of creation of innovation clusters in Germany, France and Poland. Overview features of European policy of clusterization. The basic scope of cooperation between Ukraine and the European Union as part of the cluster policy. The main forms of participation of the European Union in the framework of Ukrainian cluster policy.

Ключові слова: інновація, кластер, ЄС, політика, Україна, асоціація, співпраця.

Key words: innovation, cluster, EU, policy, Ukraine, association, cooperation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В умовах поглиблення інтеграції України з Європейським союзом для інноваційного розвитку національної економіки актуальною є проблема вдосконалення інфраструктури та організаційно-економічних механізмів, що сприятимуть реалізації потенціалу співробітництва України та ЄС в умовах дії поглибленої зони вільної торгівлі. Невирішеною є проблема ресурсного забезпечення інноваційного розвитку в Україні, тому актуальним аспектом проблеми є розробка механізмів залучення європейських інвесторів до процесів кластеризації в Україні.

Формування інноваційних кластерів та налагодження ефективної взаємодії з Європейським союзом в цьому процесі потребує глибинного розуміння сутності процесів кластеризації в ЄС та їх потенціалу взаємодії з Україною, який впливає безпосередньо з Угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом, поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Автором були досліджені роботи, в яких розкриті загальні теоретичні та практичні підходи розвитку інноваційних кластерів як зарубіжних вчених (М. Портера, Е. Бергмана, Б. Гаррета, Е. Дахмена, С. Девіса, Д. Джереффі, К. Моргана, Е. Менсфілда, Б. Харрісона, В. Прайса, Д. Гаага, Ю. Уеннопа, Л. Янга та ін.), так і вітчизняних вчених (В. Базилевича, А. Старостіни, О. Канищенка, В. Геєця, С. Соколенко, Д. Стеченко, Н. Волкової, Є. Безвушко, В. Шовкалюка та ін.), а також документи світових організацій та закладів таких, як Oxford Research AS, Harvard Business School, Європейська комісія, ОЕСР, Європейський інвестиційний банк, Inpobarometr, Європейські кластерні організації та ініціативи (Europe INNOVA, The European Cluster Observatory, PRO INNO Europe, European Cluster Alliance).

Кластерний підхід використовується в розробках шведських теоретиків. Їх кластерна теорія побудована

Таблиця 1. Результати дослідження європейських кластерних ініціатив у розрізі основних цілей розвитку

Мета розвитку кластерних ініціатив	Доля опитаних	Варіанти реалізації мети
Експансія кластера	0-50%	<ul style="list-style-type: none"> Послуги інкубаторів Стимулювання НДІ
	50-75%	<ul style="list-style-type: none"> Розвиток бренду регіону чи країни Залучення нових компаній
	>75%	<ul style="list-style-type: none"> Зростання компаній
Інновації та технології	0-50%	<ul style="list-style-type: none"> Технічні стандарти
	50-75%	<ul style="list-style-type: none"> Удосконалення виробничих процесів Дифузія технологій Облік нових технологічних тенденцій
	>75%	<ul style="list-style-type: none"> Зростання ступеня інноваційності
Освіта та підвищення кваліфікації	0-50%	<ul style="list-style-type: none"> -
	50-75%	<ul style="list-style-type: none"> Технічне навчання Тренінги для персоналу
	>75%	<ul style="list-style-type: none"> -
Торгівельне співробітництво	0-50%	<ul style="list-style-type: none"> Координація закупівель Зниження конкуренції
	50-75%	<ul style="list-style-type: none"> Розвиток ринку Підтримка бізнесу Просування експорту
	>75%	<ul style="list-style-type: none"> -
Політичний вплив	0-50%	<ul style="list-style-type: none"> Інфраструктурні проекти Лобіювання з метою зміни регуляторів та отримання субсидій
	50-75%	<ul style="list-style-type: none"> Лобіювання будівництва об'єктів інфраструктури
	>75%	<ul style="list-style-type: none"> -
Мережева взаємодія	0-50%	<ul style="list-style-type: none"> Моніторинг кластеру Публікація звітів
	50-75%	<ul style="list-style-type: none"> Інформованість учасників кластерів
	>75%	<ul style="list-style-type: none"> Формування кластерної мережі

Джерело: складено автором за [8].

на структурі національної економіки (вивчення взаємозв'язків великих шведських багатонаціональних корпорацій), а кластери засновані на тезі Е. Дахмена "про блоки розвитку", де основою розвитку є наявність зв'язку між здатністю одного сектора розвиватися і забезпечувати прогрес в іншому [2].

Сучасні теорії розвитку конкурентоспроможності на основі кластерів розроблені В. Фельдманом, який розуміє під кластером диверсифіковану сукупність галузей, пов'язаних відносинами постачань і придбань, заснованих на матриці "витрати — випуск" [3].

Французька консалтингова компанія з дослідження та розвитку інновацій InnoVISCOP дає наступне визначення інноваційного кластеру: "Інноваційні кластери означають групування незалежних підприємств — інноваційних підприємств, малих, середніх і великих стартапів, а також науково-дослідні організації". Інноваційний кластер працює в певному секторі та області і покликається стимулювати інноваційну діяльність шляхом сприяння інтенсивній взаємодії, обміну об'єктами та обміну знаннями і досвідом, а також ефективного сприяння передачі технологій, створення мереж та розповсюдження інформації серед підприємств в кластері [5].

Українські вчені зосереджуються на дослідженні досвіду зарубіжних країн в контексті країн Європи. На це спрямовані роботи Соколенко С., Войнаренко М. Вони досліджують італійський, шведський, французький досвід.

Одне з найбільш повних досліджень європейських кластерних ініціатив було проведено The Cluster Initiative Greenbook. Особливу увагу в даному дослідженні приділено цілям, які в основному ставляться ініціаторами.

Можемо зробити висновок, що 89% європейських кластерних ініціатив має фасилітатора (лідера, навколо якого зосереджений процес кластеризації), близько 68% — власний офіс. Фасилітатори, в основному, з виробничого середовища кластера. 78% фасилітаторів створюють умови для обміну ідеями з приводу результативності ініціатив і того, як вона повинна працювати. У 87% випадків цей обмін заснований на внутрішній оцінці сильних і слабких сторін кластера, і тільки в 36% випадків відбувається адаптація міжнародного досвіду. Ці ініціативи мають сформульоване і виражене бачення (84%), менше 68% мають кількісні цілі. 95% ініціатив включають 10 і більше учасників. У 40% випадків успіх ініціативи залежить від ключової фізичної особи.

У рамках дослідження даної проблеми ми виокремимо частину, яка невирішена, а саме дослідження лідерів європейського процесу кластеризації, зосередження уваги на інноваційних кластерах та формування розуміння потенціалу взаємодії України та Європейського союзу в рамках реалізації Угоди про асоціацію, яка створює поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ ТА ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Відповідно до досліджуваної проблеми та актуальності питання, сформулюємо наступну мету дослідження — дослідити засади європейської політики формування інноваційних кластерів та проаналізувати потенціал взаємодії України з ЄС в рамках угоди Україна-ЄС.

Таблиця 2. Рівні розвитку інновацій

Групи країн по рівню розвитку інновацій	Країни, що входять до групи
Інноваційні лідери	Великобританія, Данія, Німеччина, Фінляндія, Швейцарія
Інноваційні наступники	Австрія, Бельгія, Ірландія, Люксембург, Нідерланди, Франція
Інноватори середнього рівня	Греція, Іспанія, Італія, Кіпр, Норвегія, Португалія, Словенія
Наздоганяючі країни	Болгарія, Угорщина, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Румунія

Джерело: Innobarometer 2015 — Analytical report [6].

Відповідно до мети дослідження були поставлені наступні завдання:

1. Проаналізувати основи європейської кластерної політики.
2. Дослідити моделі оцінки ефективності кластерних ініціатив ЄС.
3. Зробити аналіз формування інноваційних кластерів Німеччини, Франції, Польщі.
4. Узагальнити риси європейської політики кластеризації.
5. Виділити сфери взаємодії України та ЄС в рамках формування інноваційних кластерів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для країн ЄС характерно три рівня формування інноваційної політики, що включає в себе регіональний компонент, національний, а також наднаціональний компонент, що поєднує всі країни Євросоюзу. При цьому регіональний компонент все в більшій мірі набуває структурний, а не розподільний характер. Федеральному уряду належить пріоритет в галузі фундаментальних досліджень, підготовки кадрів, у тому числі для сфери досліджень і розробок, а регіони все більшою мірою проводять в життя політику поширення інновацій.

Функцією ЄС є пом'якшення диспропорцій технологічного та інноваційного розвитку окремих територій, оскільки національні уряди, як правило, віддають перевагу вже розвиненим в науково-технічному відношенні регіонам. Прикладом реалізації регіональної інноваційної політики є розробка і реалізація п'ятирічних рамових програм ЄС у галузі НДДКР.

Кластерні ініціативи ЄС спрямовані на використання національних переваг, використовують сильного лідера та спрямовані на загальноєвропейський результат.

Розглянемо основні організації в Європі, що займаються кластерною політикою та розвитком інноваційних кластерних ініціатив:

1. Europe INNOVA. Вона об'єднує державні і приватні структури, що підтримують інновації такі, як інноваційні агентства, центри передачі технологій, бізнес-інкубатори, фінансові посередники, кластерні організації та ін[4].

2. The European Cluster Observatory. Online платформа, запущена в 2007 р. і забезпечує єдиний доступ до інформації про кластери і кластерну політику в Європі. Дана система орієнтована на три цільові групи: політики та урядовці на загальноєвропейському, національному, регіональному та локальному рівнях; управлінський персонал кластерів; вчені та дослідники [8].

3. PRO INNO Europe. Ініціатива в рамках інноваційної політики ЄС, що поєднує порівняльний аналіз і оцінку реалізації національних і регіональних інноваційних політик з підтримкою співробітництва на державному та регіональному рівнях для стимулювання спільної роботи інноваційних агентств та інших учасників інноваційного процесу [6].

4. European Cluster Alliance. Основна мета — розвиток більш ефективних кластерних політик, позбавлення від дублювання відповідних функцій на національному рівні і зниження фрагментації кластерних ініціатив у Європі. В даний час включає більше 70 учасників [8].

5. European Cluster Memorandum. Документ містить рекомендації по пріоритетах кластерних політик як на рівні ЄС в цілому, так і для окремих держав. Особливий акцент зроблено на транскордонне співробітництво. Даний документ можна сприймати як сформульовану домовленість про загальне розуміння необхідності підтримки кластерів [8].

Відповідно до щорічного моніторингу Іннобарометр, країни Європи поділяються на такі досить стійкі групи (табл. 2).

У сучасних підходах ЄС до оцінки ефективності кластерних об'єднань можна виділити академічний та практичний підходи. Академічний підхід сформований дослідниками та науковими установи такими, як INSEAD, практичний підхід сформований такими установами, як Cluster Observatory (Europe Innova).

Розглянемо підходи сформовані Cluster Observatory та їх модель оцінювання, а також механізм надання "зірок" кластерам. У 2008 році Франсуа Ле Бейл, заступник Генерального директора DG з питань підприємства та промисловості написав: "Вимірювання впливу підтримки кластерних програм проти загальноприйнятих показників ефективності залишається проблемою". Це завдання взяла на себе Cluster Observatory. Вирішили, що така оцінка повинна бути заснована на

Таблиця 3. Основні показники діяльності інноваційних кластерів у Німеччині

Німеччина	
Всього підприємств в кластерах	510251
Всього робочої сили в кластерах	11711555
Частка робочої сили в кластерах	26,5%
Кількість «зіркових» кластерів	314
Кількість робочої сили в «зіркових кластерах»	6741968

Джерело: складено автором за [10].

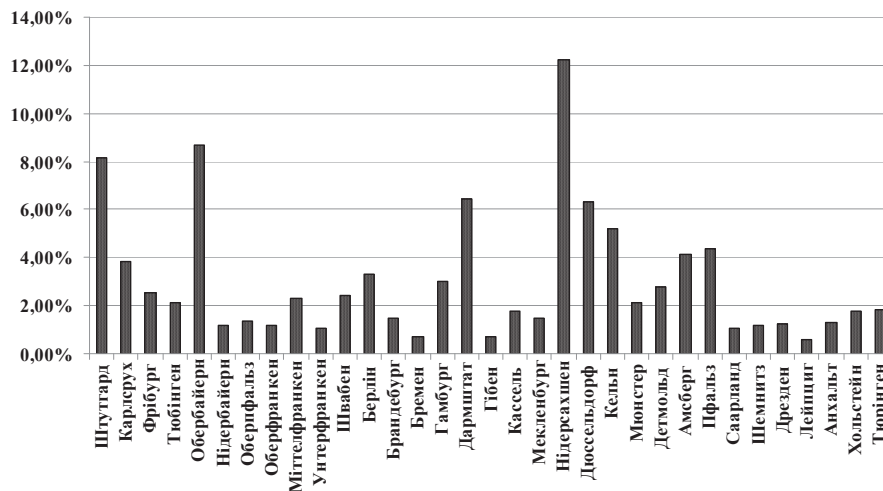

Рис. 1. Розподіл робочої сили кластерів за регіонами в Німеччині

Джерело: складено автором за [10].

реальних і достовірних даних, де обсерваторія є одним з важливих джерел.

Оцінка кластерних програм у Європі повинна базуватися на нормах і правилах враховуючи, що реалізація політики та програм вимагає включення довгострокових перспективних стратегічних планів, середньострокових (1—3 років) вимірних цілей та необхідністю регулювання продуктивності.

Маючи доступ до регіональних та кластерних баз даних, Cluster Observatory проводить оцінку кластерних ініціатив. Таким чином, вони визначають чи відносити ініціативу до кластерної. Розвиваючи модель з декількома компонентами, їм вдається контролювати про-

цеси формування інноваційних кластерів (за допомогою ретельно відібраних контрольних груп), а також охоплюють ненавмисні ефекти через відстеження процесу (в основному через інтерв'ю). Основна ідея моделі використовувати ряд додаткових джерел даних і методологій:

1. Статистичний аналіз фінансових показників у порівнянні з контрольними групами (інструмент включає в себе зростання доданої вартості, рентабельності, заробітна плата одного працівника, доходність та інші дані з річних звітів).

2. Огляди соціальних медіа (аналіз тексту) та досліджень кластерних організацій і фірм у кластерах (на-

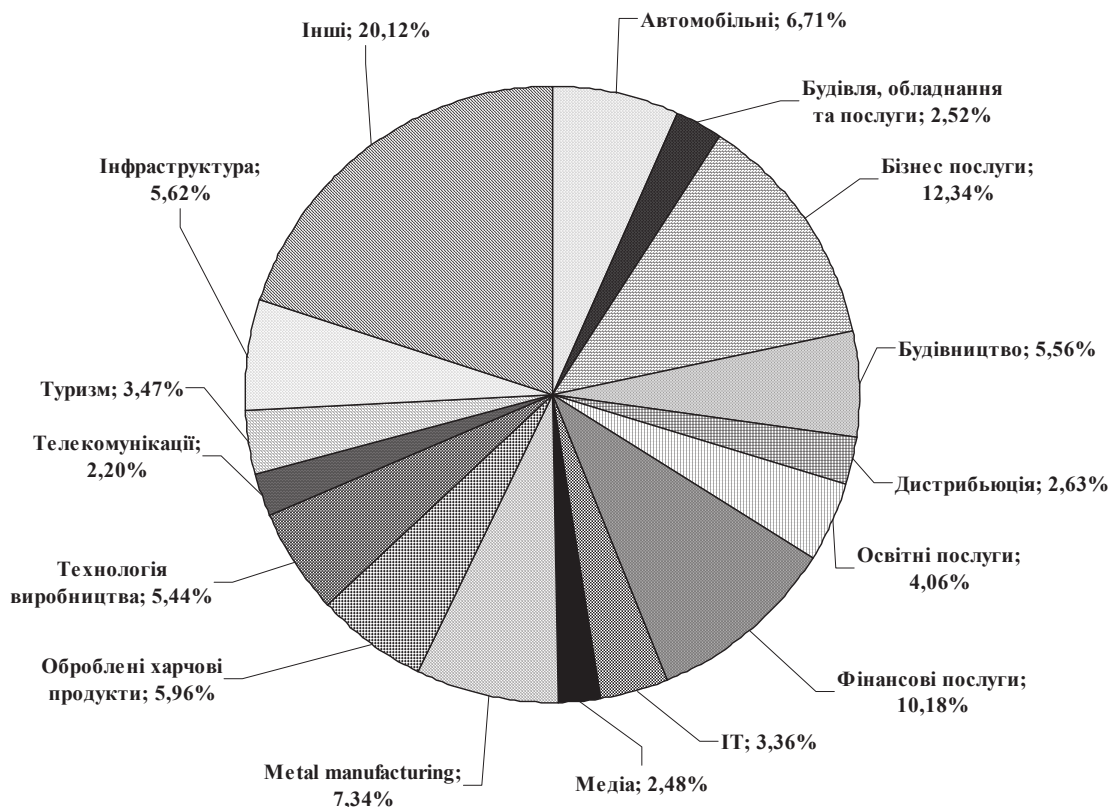

Рис. 2. Розподіл робочої сили кластерів за галузями в Німеччині

Джерело: складено автором за [10].

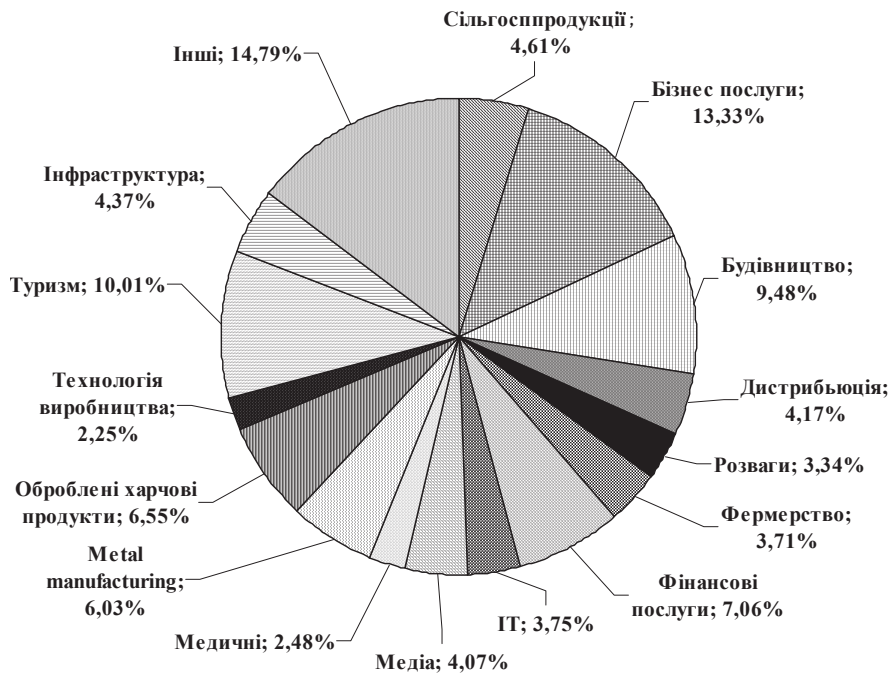

Рис. 3. Розподіл підприємств кластерів між галузями в Німеччині

Джерело: складено автором за [10].

Таблиця 4. Основні показники діяльності інноваційних кластерів у Франції

Франція	
Всього підприємств в кластерах	555072
Всього робочої сили в кластерах	6904140
Частка робочої сили в кластерах	23,05%
Кількість «зіркових» кластерів	160
Кількість робочої сили в «зіркових кластерах»	4207369

Джерело: складено автором за [9].

приклад, продуктивності фірм, подолання інноваційних прогалів, кластерної ідентичності і рівня довіри).

3. Опитування керівництва кластерів і фірм, що входять у кластери (трасування процесу).

4. Бенчмаркінг з іншими фірмами, кластерами та регіонами.

Крім цього, існує European Cluster Observatory star rating, який надає кластерам зірки відповідно до певної системи. Розглянемо методологію цієї системи оцінки. Кількість і якість знань, що обертаються між фірмами,

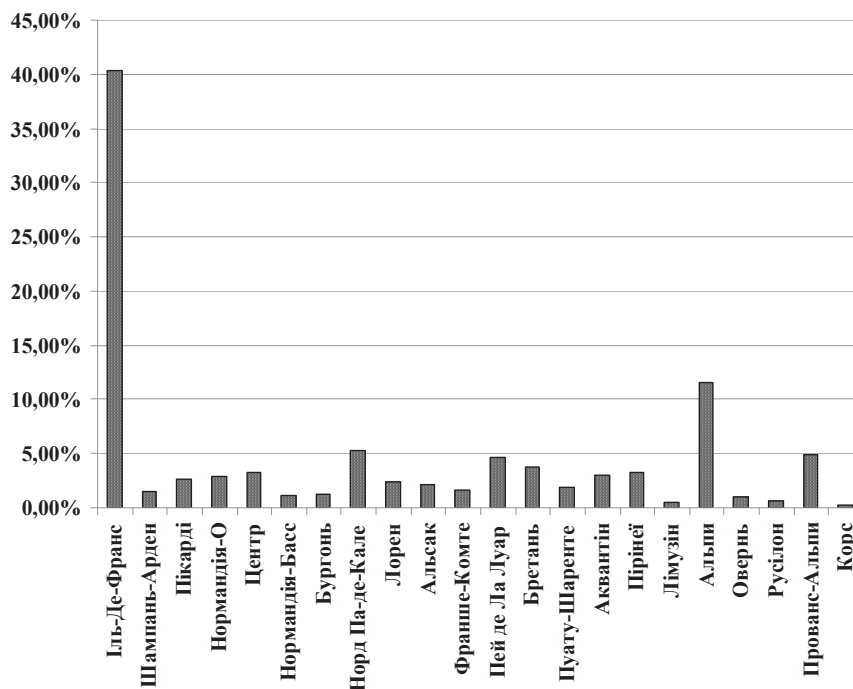

Рис. 4. Розподіл робочої сили кластерів за регіонами у Франції

Джерело: складено автором за [9].

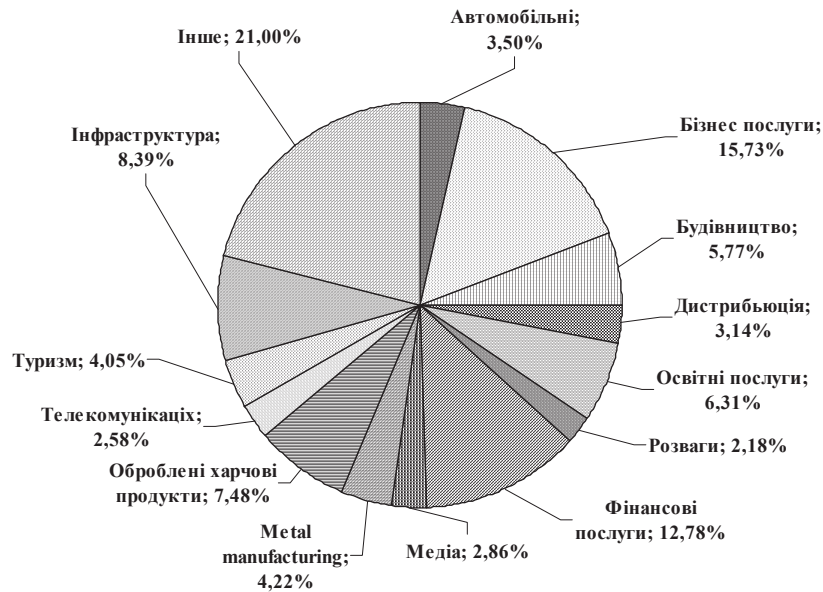

Рис. 5. Розподіл робочої сили кластерів за галузями у Франції

Джерело: складено автором за [9].

розташованими в кластерних об'єднаннях, залежить від розміру кластеру, ступеня спеціалізації і розташуванні виробництва та керівних центрів кластеру. Cluster Observatory оцінює якою мірою кластери досягли певного рівня, використовуючи заходи описані нижче, і призначає кожному кластеру 0, 1, 2 або 3 зірки, керуючись наступними критеріями:

1. Зірка за розмір. Якщо зайнятість досягла достатньої частки від спільної європейської зайнятості, це більш ймовірно, що значущі економічні наслідки кластерів помітні. Показує, що кластер знаходиться в топ 10% всіх кластерів в Європі в рамках тієї ж категорії кластерів з точки зору чисельності працівників. Пороги для кожної країни та галузі встановлюються додатково.

2. Зірка за спеціалізацію. Якщо регіон є економічно більш спеціалізованим у певній категорії кластерів ніж економіка в цілому у всіх регіонах, це є свідченням того, що економічні наслідки регіональної кластеризації були достатньо сильні, щоб залучити пов'язані спільною економічною діяльністю організації з інших регіонів в це місце, і що зв'язок буде сильніше. Міра спеціалізації порівнює співвідношення зайнятості в категорії кластера в регіоні з загальною чисельністю зайнятості в тому ж регіоні із співвідношенням загальноєвропейської зайнятості в цій кластерній категорії до загальноєвропейської зайнятості. Ця міра повинна бути принаймні 2, щоб отримати зірку.

3. Зірка за фокусування. Якщо на кластер припадає велика частка загальної зайнятості регіону, тоді більш ймовірно, що побічний ефект від поглиблення

зв'язків відбудеться. Міра фокусування показує, якою мірою економіка регіону зосереджена на галузях, до яких входять кластери, що мають велику кількість робочої сили у співвідношенні з загальною зайнятістю. Топ 10% кластерів, на яких припадає найбільша частка загальної зайнятості свого регіону, отримують зірку [8].

На основі вивчення наукової літератури та результатів міжнародних досліджень функціонування кластерів робимо висновок, що оцінка економічної ефективності інноваційного кластеру вимагає комплексного підходу. Існують методики оцінки кластера, які передбачають використання цілого спектру показників. Так, Shorebank Enterprise Group в рамках проекту Фонду Форда по дослідженню успішних кластерів США і Італії як критерії використовувала три групи індикаторів (макроекономічні, мікроекономічні та показники впливу кластеру на суспільство).

Процес оцінки ефективності повинен розглядатися з урахуванням інтересів основних суб'єктів макро-, мезо- і мікрорівня. При цьому головним критерієм ефективності функціонування кластеру виступатиме відповідність результатів даної структури цілям зацікавлених суб'єктів. Європейські дослідники виділяють три рівні оцінки ефективності інноваційного кластеру залежно від суб'єктів оцінювання:

1. Центральні та регіональні органи влади — визначення впливу діяльності кластеру на економіку в цілому або на окрему галузь/регіон; визначення можливих заходів в рамках кластерної політики.

Таблиця 5. Основні показники діяльності інноваційних кластерів у Польщі

Польща	
Всього підприємств в кластерах	898587
Всього робочої сили в кластерах	3564110
Частка робочої сили в кластерах	19,56%
Кількість «зіркових» кластерів	160
Кількість робочої сили в «зіркових» кластерах»	2117813

Джерело: складено автором за [11].

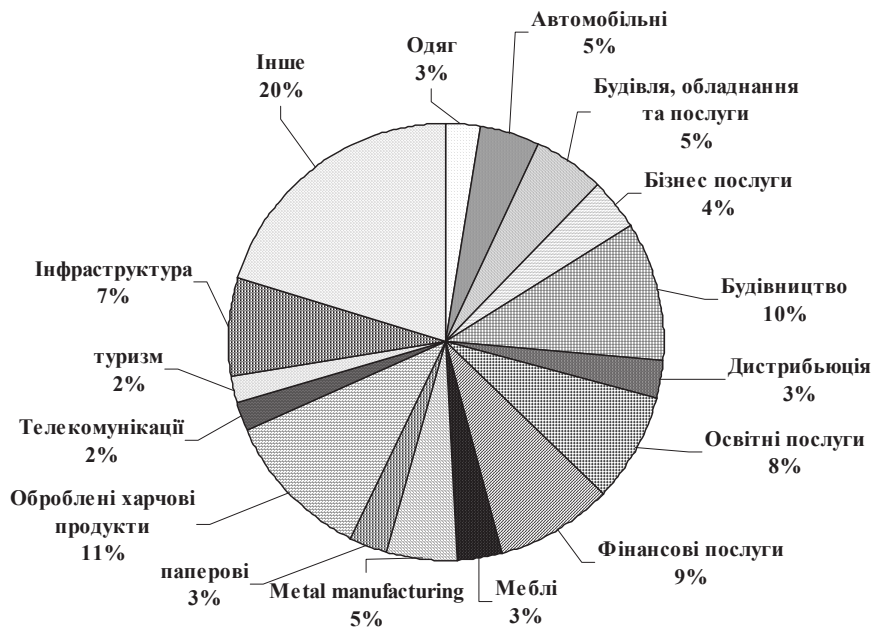

Рис. 6. Розподіл робочої сили кластерів за галузями у Польщі

Джерело: складено автором за [11].

2. Центр кластеру — визначення впливу діяльності кластеру на економіку в цілому або на окрему галузь/регіон; визначення ефективності спільної діяльності в цілому та за окремими напрямками для розробки стратегії подальшого розвитку кластеру.

3. Підприємства-учасники кластеру — визначення ефективності роботи у кластері для розробки стратегії підприємства та підвищення економічних ефектів.

Для ефективного аналізу ми маємо проаналізувати практику формування інноваційних кластерів провідними країнами ЄС такими, як Німеччина і Франція, а також Польща, яка схожа за особливостями розвитку до України.

Проведемо аналіз статистичної інформації Cluster Observatory щодо кластерів в Німеччині, враховуючи кількість рейтингових зірок, отримані результати нижче (табл. 3).

Статус "Зірковий кластер" означає що цей кластер отримав хоча б одну зірку в рейтингах Cluster Observatory. Всього в Німеччині 314 таких кластерів, це найбільший показник серед країн ЄС.

Далі проаналізуємо розподіл робочої сили та підприємств кластерів за регіонами та галузями, і виділимо лідируючі галузі. Всього міжнародна статистика виділяє 41 галузь, в яких діють клас-

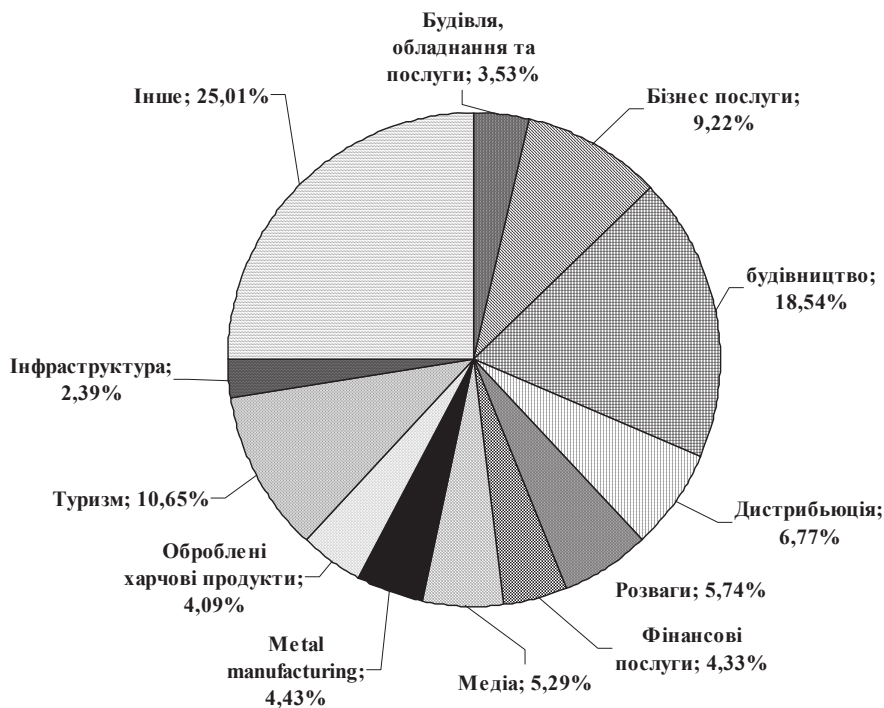

Рис. 7. Розподіл підприємств кластерів за галузями у Польщі

Джерело: складено автором за [11].

За кількістю робочої сили у відносному вираженні від загальної кількості лідирують наступні галузі: фінансові та бізнес послуги, автомобільна, виробництво металу, оброблені харчові продукти, технологіях виробництва, інфраструктурні (рис. 2).

За розподілом підприємств в кластерах наступна тенденція: лідери — бізнес послуги, медіа, будівництво, виробництво металу, оброблені харчові продукти, технологіях виробництва, фінансові послуги (рис. 3). Отже, ми бачимо, що більше 80% як робочої сили, так і підприємств зосереджено в 10—12 галузях.

Дослідження практики та статистичної інформації кластерів у Франції показало наступні результати. У Франції існують конкуруючі групи, що пропонують методологію і конкретні організаційні технології побудови кластерів, а потім отримують право створення кластерів. Досвід Франції є показовим з точки зору європейської практики кластеризації.

Дані таблиці 4 показують, що 23% робочої сили задіяні саме в кластерах, що вказує на високий рівень потенціальних вигод від їх діяльності. Таким чином, інноваційна діяльність централізована, створює можливість працевлаштувати велику кількість громадян та створити великий обсяг ВВП. Розподіл кластерів за регіонами та галузями показують рисунки 4, 5.

На відміну від Німеччини, де спостерігалась децентралізація кластерів, у Франції досвід показує, що 40% робочої сили зосереджено в одному регіоні (центральному). По кількості кластерів чітко виділяються два регіони: Іль-де-Франс і Рон-Альпи. У Франції превалюють однозіркові кластери.

Лідерами по кількості робочої сили є кластери у галузях: бізнес послуги, будівництво, фермерство, фінансові послуги, IT, медіа, виробництво металу та туризм. Лідерами по кількості підприємств: сільгосппродукція, бізнес послуги, будівництво, дистрибуція, розваги, фермерство, фінансові послуги, медіа, оброблені харчові продукти, туризм та інфраструктура. Як і в Німеччині 10 галузей охоплюють та контролюють більше 80% кластерних суб'єктів.

Також важливим є вивчення досвіду Польщі, що схожа за економічною структурою та менталітетом з Україною. До ключових бар'єрів в кластеризації економіки Польщі сьогодні слід віднести:

- все ще не вистачає довіри серед підприємців і бракує бажання створювати кооперацію між фірмами в зв'язку з імовірністю, що ідеї можуть бути вкрадені;
- недостатня регіональна та локальна політика підтримки промислових кластерів;
- фінансові бар'єри (в т.ч. високі податки на асоціації);
- молодій Польщі не вистачає традицій динамічного підприємництва.

Розподіл по зіркам: 102 кластери — 1 зірка, 49 — 2 зірки, 10 — 3 зірки. Провідними регіонами є Мазовіцкі, Слаские та Вілкопольске. Спостерігається в середньому рівномірний розподіл.

Аналізуючи розподіл робочої сили за галузями (рис. 6) спостерігаємо домінування у галузі харчової промисловості, будівництві, архітектурі, фінансових послугах. Хоча відповідно можемо спостерігати, що кількість підприємств більша в кластерах з будівництва, туризму та бізнес-послугах (рис. 7).

Розподіл за галузями підприємств кластерів.

Узагальнюючи зазначений вище європейський досвід, можна зробити такі висновки для подальших досліджень:

1. Кластер являє собою різновид стратегічної мережі, а саме: стратегічну міжорганізаційну мережу галузевого або міжгалузевого характеру, що поєднує ресурси і ключові компетенції фірм та інших організацій відповідної території. Формування такої мережі може відбуватися з ініціативи влади різних рівнів або йти "знизу" (бути незалежною ініціативою приватних компаній).

2. Вигоди, що може одержати регіон від розвитку інноваційного кластера, багато в чому залежать від особливостей кластера, але узагальнено вони можуть полягати в підвищенні результативності і зниженні трансакційних витрат, посиленні гнучкості й інноваційного потенціалу при створенні нових продуктів, технологій і ринків.

3. Кластери здатні виступати в якості "полюсів конкурентоспроможності", що дозволяють задіяти наявні в території або країні ресурси для прискорення зростання і посилення конкурентних позицій, що сприятиме покращенню інвестиційної привабливості країни, кластеру та фірм, що входять до нього. Тому формування системи кластерів варто розглядати як найважливіший елемент державної економічної політики всіх рівнів.

4. Кластерний підхід здатний також принципово змінити зміст державної промислової та інвестиційної політики. Змінюючи акценти на кластеризації, країни створюють особливі умови для інвесторів, створюють середовище економічної активності, що відповідає потребам та вимогам різних типів інвесторів при використанні правильних стратегій.

Аналізуючи Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, ми виділили основні сфери взаємодії Україна-ЄС, які позитивно вплинуть, та які треба використовувати про формування кластерної політики України та взаємодії з ЄС [1].

1. Зовнішньоторговельна взаємодія — експорт, імпорт (сприяння в питанні торговельних обмежень, мита, тарифів, квот та ін.) — основна частина Угоди, яка стає ключовою в процесі реалізації кластерних ініціатив, бо сприяє розширенню ринків збуту, технологічному обміну, полегшенню митних процедур.

2. Інвестиційна взаємодія — прями та портфельні іноземні інвестиції (вироблення сприятливих інвестиційних режимів, фінансовий контроль взаємних потоків капіталу) — відмінність від простої зони вільної торгівлі — одним з завдань кластеризації — є зростання обсягів ПІІ, що формується через окремі норми Угоди.

3. Міграція людського капіталу — міграція робочої сили, обмін кадрами — додаткові можливості за рахунок уніфікації законодавства України відповідно до норм ЄС.

4. Співробітництво в енергетичному секторі — важливий секторальний напрям міжнародного економічного співробітництва України та ЄС, впровадження альтернативних джерел, оптимізація — для кластерних ініціатив це питання енергетичної незалежності, доступу до ресурсів та ефективності.

5. Співробітництво в сфері АПК — Україна — перспективна країна з цієї позиції, ЄС зацікавлено в потенційних можливостях аграрного сектору України, чіткий прояв спільного інтересу.

6. Співробітництво в сфері геополітичного впливу — політичний інтерес, могутність у регіоні тощо.

7. Безпека та міжнародне право — відстоювання територій, домінування норм міжнародного права, повага територіальної цілісності та суверенітету.

Виходячи з вищезазначеного, виділимо основні форми участі Європейського союзу в рамках реалізації української кластерної політики:

1. Прямі іноземні інвестиції в об'єкти кластерних ініціатив.

2. Участь у формуванні транскордонних кластерних ініціатив (через такі країни як Польща, Угорщина, Словаччина, Румунія).

3. Технологічний обмін через створену систему міжнародного трансферу технологій з боку інноваційних кластерів.

4. Споживач продуктів та технологій інноваційних кластерів України.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Узагальнюючи європейський досвід кластерізації, можна виділити наступні його характерні риси:

1. Діють "Маніфест кластерізації ЄС" та "Європейський кластерний меморандум".

2. Кластерний підхід до управління промисловістю змінює принципи державної політики.

3. Кластери стимулюють значне підвищення продуктивності та впровадження інновацій.

4. Крім того, у країнах ЄС формування інноваційних кластерів, з одного боку, базується на спільній виробленій політиці, що передбачає державну підтримку, з іншого боку, має національну специфіку.

5. Процеси кластерізації в країнах ЄС розвиваються переважно в таких галузях: сільське господарство, туризм, бізнес-послуги, будівництво, харчові технології, ІТ та фінансові послуги

Поглиблення інтеграції України та ЄС в рамках Угоди про асоціацію відкриває нові можливості для співробітництва в сфері кластерізації. Економічний потенціал співробітництва та інноваційний потенціал України дозволяє використовувати європейський досвід та створювати українські кластерні ініціативи, що стане механізмом покращення конкурентоздатності національної економіки.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною та ЄС [Електронний ресурс]. — 2014. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011

2. Dahmen E. Entrepreneurial Activity and the Development of Swedish Industry / Dahmen. — Stockholm, 1950.

3. Feldman V. Innovation in Cities: Science based Diversity, Specialization and Localized Competition / V. Feldman, D. Audretsch. // European Economic Review. — 1999. — № 43. — С. 409—429.

4. Innovation Acceleration (Europe INNOVA) [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: http://www.europe-innova.eu/c/document_library/folderId=132990&name=DLFE-10371.pdf

5. Innovation clusters — Definition [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.innoviscop.com/en/definitions/innovation-clusters>

6. Innovation Cooperation (PRO INNO Europe) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.proinno-europe.eu/ecpg/project-overview>

7. Innovation Union Scoreboard [Електронний ресурс] // European Commission. — 2011. — Режим доступу: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/files/ius-2011_en.pdf

8. Official web-site Europe Cluster Observatory [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.clusterobservatory.eu/index.html>

9. Official web-site Europe Cluster Observatory [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.clusterobservatory.eu/index.html>

10. Star Clusters in France. Center for Strategy and Competitiveness, Stockholm School of Economics, Europe INNOVA, 2012. — 12 p.

11. Star Clusters in Germany. Center for Strategy and Competitiveness, Stockholm School of Economics, Europe INNOVA, 2012. — 10 p.

12. Star Clusters in Poland. Center for Strategy and Competitiveness, Stockholm School of Economics, Europe INNOVA, 2012. — 10 p.

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2016), Ukraine-European Union Association, available at: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011. (Accessed 26 February 2016).

2. Dahmen, E. (1950), Entrepreneurial Activity and the Development of Swedish Industry, Stockholm, Sweden.

3. Feldman, V. (1999), "Innovation in Cities: Science based Diversity, Specialization and Localized Competition", European Economic Review, vol. 43, pp. 409—429.

4. Innovation Acceleration (Europe INNOVA) (2016), available at: <http://www.europe-innova.eu/> (Accessed 26 February 2016).

5. Innovation clusters — Definition (2016), available at: <http://www.innoviscop.com/en/definitions/innovation-clusters> (Accessed 26 February 2016).

6. Innovation Cooperation (PRO INNO Europe) (2016), available at: <http://www.proinno-europe.eu/ecpg/project-overview> (Accessed 26 February 2016).

7. The official site of European Commission (2015), "Innovation Union Scoreboard" available at: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/files/ius-2015_en.pdf. (Accessed 26 February 2016).

8. Official web-site Europe Cluster Observatory (2016), available at: <http://www.clusterobservatory.eu/index.html> (Accessed 26 February 2016)

9. Europe INNOVA (2012), "Star Clusters in France", Center for Strategy and Competitiveness, Stockholm School of Economics, 12 p.

10. Europe INNOVA (2012), "Star Clusters in Germany", Center for Strategy and Competitiveness, Stockholm School of Economics, 12 p.

11. Europe INNOVA (2012), "Star Clusters in Poland", Center for Strategy and Competitiveness, Stockholm School of Economics, 12 p.

Стаття надійшла до редакції 26.02.2016 р.